

Kerékpárok és kutyaévek

Kínai társadalmi körkép

Kilépve a kapun pesti belvárosi utcánkban kínai nyelvű kiabálást, nevetgélést hallok. Egy család próbálgatja bérelt sárga biciklijét, papa, mama, gyerek, talán egy nagybácsi és két nagynéni, többségük nem túl rutinos, el-eldőlnek, ilyenkor vihognak. Láthatóan jól érzik magukat, ha megszokták a furcsa szerkezetet, indulnak Budapest felfedezésére.

Negyed évszázada, amikor néhány évig Pekingben éltem, a bicikli még nem turistaszórakoztató egzotikum volt, nem is divatos sporteszköz, hanem létszükséglet: az emberek többsége két keréken jutott el a munkahelyére, majd onnan haza. Akkoriban nem volt nevetgélés, az emberek komoly arccal tekertek, akár naponta órákon át, mert az állami munkahelyelosztási rendszer nemigen vette figyelembe, hogy valaki a tízmilliós város túlsó oldalán lakik. És a turistáskodás sem jutott senkinek eszébe, voltak persze Budapesten – meg Párizsban, New Yorkban, Jakartában – kínaiak, de ők nem pénzt költeni érkeztek, hanem kőkemény munkával pénzt keresni.

Az 1990-es évek óta persze sok víz lefolyt a Sárga-folyón, Peking húszmillióra nőtt, a kínaiak bicikliről autóba szálltak, majd az utóbbi években a legmenőbbek megint biciklire, a mobilapplikációval bérelhető, bárhol felvehető és letehető, trendi fajtára. Kínában ezenkívül

is hatalmas változások mentek végbe. Soha akkora átalakulás, amely annyi ember életét olyan gyorsan és annyira átalakította volna, mint az elmúlt évtizedek kínai fejlődése, nem történt még a világtörténelemben. Ha pedig csaknem másfél milliárd ember élete megváltozik, az az egész világ sorsára hatással van.

Bicikliző elefánt

A kínai „reform és nyitás” korszaka az 1970-es évek végén óvatos kísérletezgetéssel kezdődött („a kövek kitapogatásával átkelni a folyón” – hangzott a korszak egyik jelszava), majd a sikerekkel és ellentmondásokkal egyaránt tarkított, 1989-ben a Tienanmen téren súlyos válságba torkolló 1980-as évek után a kínai fejlődés az 1990-es évek elején kapcsolt magasabb fokozatra, s onnantól két évtizedig az átlagos éves növekedés meghaladta a 10 százalékot, de ma is 6 százalék felett van. A Tienanmen-sokk után Teng Hsziao-pingnek a reformokat újraindító 1992-es dél-kínai körútja óta a kínai GDP tizenhét-szeresére növekedett, s mivel a lakosság nem nőtt jelentősen, az egy főre jutó gazdasági teljesítmény is hasonló ütemben emelkedett, nagyjából hatévente megduplázódva. Kínát a 2010-es évekig bicikliző elefánthoz hasonlították, amelynek muszáj gyorsan mennie, mert ha lelassul, akkor eldől, s abba az egész környék

beleremeg. Azóta az elefánt „némi-
leg visszavett a tempóból, de nem
dőlt el, és mostanában mintha épp
ebbe remegnék bele.

Bár az eddigi növekedés eloszlása
egyenlőtlen volt, mindez az egyének-
re nézve is elképesztő mértékű vál-
tozásokat hozott. Ha valami igazán
látványos és fontos az időszak fejle-
ményei közül, az nem a gazdasági
növekedés száraz adatsora, hanem
a kínai társadalom mélyreható át-
alakulása. Kínával kapcsolatban ku-
tya évekről szoktak beszélni: ahogy a
közvélekedés szerint egy kutya éle-
tében egy év hét emberi évnek felel
meg, úgy Kínában egy év alatt hét-
évnyi változás történik.

Kína néhány évtized alatt járt be
olyan utat, amelyet a nyugati orszá-
gok több évszázad alatt tettek meg.
Az 1970-es évek végén az alapvetően
mezőgazdasági ország lakosságának
négyötöde vidéken lakott, a kínaiak
épphogy csak megtermelték maguk-
nak a legszükségesebbeket – bár lo-
kális éhínségek még előfordultak –,
s az egy főre vetített gazdasági tel-
jesítmény a fekete-afrikai országok
szintjén állt. Ma már mindez a múlt:
a kínaiak csaknem 60 százaléka vá-
ros lakó, s kialakult egy 400 milli-
ós, lelkesen fogyasztó középosztály,
amely önmagában nagyobb, mint az
USA teljes népessége. Igaz, hogy az
1,4 milliárdos lakosság kétharmada
még nem érte el a középosztályi
szintet, de a többségnek minden re-
ménye megvan arra, hogy ez néhány
éven-évtizeden belül megtörténik.
(Itt érdemes megjegyezni, hogy azok
a külső erők, amelyek a kínai fejlő-
dés visszavetésére törekednek, en-
nek az egymilliárdos tömegnek azt
üzenik: „Ne akarjatok jobban élni.”
Márpedig ők akarnak.)

Tíz év múlva nem ez a dal

A villámgyors fejlődés a kínait a világ
egyik leginkább torlódott társadal-
mává tette, ami persze súlyos prob-
lémákat okoz. Egy négygenerációs
családban ott van még a dédmama,
aki Csang Kaj-sek és a japánok idején
szocializálódott; a nagyszülők Mao
Ce-tung kampányai alatt nőttek fel; a
szülők már a nyolcvanas évek sokkoló
piacosításának gyermekei; a legfiata-
labb nemzedék pedig már iPhone-nal
a kezében jött világra. Ezek a család-
tagok sokszor nemcsak kulturálisan,
de nyelvileg sem értenek szót egy-
mással, hiszen teljesen másról beszél-
nek teljesen más nyelven.

A torlódás nemcsak családon be-
lül figyelhető meg, hanem országos
szinten is. A közhely szerint Kína
az ellentmondások országa, s ahogy
a közhelyek általában, ez a megál-
lapítás is igaz. Az országban jelen
vannak az olyan high-tech városok,
mint Sencsen, ahol már kizárólag
elektromos buszok járnak, s ahol a
készpénzes fizetés olyan rég kihalt
barbár szokásnak tűnik, mint az
esőtánc vagy az emberáldozat. És
vannak még lényegében középkori
módon gazdálkodó falvak is, ahol a
modernizációt egy-egy hűtőszekrény
és persze tévékészülék képviseli. Ha-
sonló különbségek azonban nemcsak
régiók között, hanem akár egy város-
on belül is vannak, a yuppie-k által
benépesített légkondicionált felhő-
karcolók sokszor földszintes kuny-
hók vagy ötvenes évekbeli barakkok
közül emelkednek ki. A különbsége-
ket a folyamatos pezsgés, lüktetés és
gyarapodás teszi elviselhetővé: Kíná-
ban minden és mindenki mozgásban
van, s valószínűleg a túlnyomó több-
ség meg van győződve róla, hogy tíz
év múlva máshol lesz, mint most.

A kínai rendszer egyik legsajátosabb vonása, hogy város és vidék között nemcsak gazdasági vagy kulturális különbség van, hanem jogi is. Minden állampolgár rendelkezik egy *hukounak* nevezett igazolvánnyal – ez afféle belső útlevel –, amelyben szerepel, hogy mezőgazdasági vagy nem mezőgazdasági (értsd: városi) területen van regisztrálva. A városi *hukou* feljogosítja tulajdonosát arra, hogy városban éljen, dolgozzon és részesüljön a szociális ellátásokban; a vidéki *hukouval* rendelkezőnek azonban nincs joga minderre. Elvileg egy vidéki lakos fel sem utazhat a városba külön engedély nélkül, munkát meg pláne nem vállalhat ott. Ezt persze a gazdasági szükségszerűség felülírja, hiszen a városokban szükség van az olcsó vidéki munkaerőre, így aztán kialakult egy másik kínai sajátosság, a vándormunkások tömege, ami nem kicsi: 2018-ban számukat 288 millióra, a dolgozó népesség egyharmadára tették. Ők sokszor illegálisan vagy ideiglenes engedélyekkel tartózkodnak a városokban, egészségügyi ellátásban, oktatásban nem részesülhetnek, hiszen az csak otthon járna nekik, ráadásul családtagjaikat gyakran évente csak egyszer, holdújévkor látják, mert azok otthon maradtak, vagy más városban találtak munkát. Munkakörülményeik borzalmasak, fizetésük alacsony, de nem azért költöznek a városok munkásszállóira, mert hamis ígéretekkel megtévesztik őket, hanem mert a falusi körülményekhez képest ezt is előrelépésnek – a további felemelkedéshez vezető lépcsőfoknak – tartják. Megjegyzendő, hogy ezek a munkások és munkások varrják a ruháinkat, fröccsöntik a műanyag tárgyainkat, és forraszt-

ják a kütyüinket, függetlenül attól, hogy budai plázában vagy a sarki kínai boltban vesszük őket.

A paraszt-munkások városokba áramlása mellett a városok természetes növekedése, a városok körüli földek lakó- és gyártelepesítése is hozzájárult az urbanizációhoz, ami teljesen átalakította Kína arculatát. 1978-ban nagyjából 170 millió kínai lakott városban, ma 820 millió, tehát negyven év alatt 650 millió embernek épült lakás, iskola, bolt, kórház, munkahely. A kínai városok többsége emiatt rendkívül fiatal, amelyik nem teljesen új építésű, az is legfeljebb egy kis történelmi várossaggal rendelkezik. Ez is magyarázza, hogy miért lelkesednek a kínaiak más országok történelmi emlékei iránt, s miért ámulnak el azon, hogy Budapesten milyen régi épületek állnak (és hogy milyen jó a levegő). A városiasodás százmilliók számára teljes életforma- és kultúraváltást, a gazdaság számára pedig óriási hajtóerőt jelent: az új városlakók az iparban és a szolgáltatásokban helyezkednek el, városi fogyasztási szokásokat vesznek fel, és évezredes hagyományokkal szakítanak. Ez persze sok szempontból kínkeserves folyamat, nemcsak a gyökereitől elszakított egyén számára, hanem más dimenziókban is, gondoljunk csak az ingatlanfejlesztések áldozatául eső történelmi épületek millióira, az ősi szokások és értékek megsemmisülésére vagy a városiasodást kísérő természetpusztításra és környezet-szennyezésre.

Kockáról kockára

A vidéken maradt és a városokban áramlott paraszt-munkásokkal szemben a társadalom másik

végpontját a milliomosok jelentik, akiknek a számát 2019 elején 1,9 millióra tették, vagyis ők sincsenek kevesen (természetesen dollármilliomosokról van szó, júanban a középosztály nagy része is milliomos, a világ legnagyobb lakásprivatizációs akciója nyomán szerzett ingatlantulajdonosok révén). Az utóbbi évek legjelentősebb fejleményét nem ennek a korábban természetesen nem létező dúsgazdag rétegnek a kialakulása jelenti, hanem a kínai középosztály megjelenése és gyors gyarapodása. Ez a 400 milliós tömeg az, amely fogyasztási, utazási és befektetési szokásaival, politikai és társadalmi aktivitásával (vagy inaktivitásával), kreativitásával, szükségleteivel és munkájával globális hatást gyakorol. A klímaváltozástól kezdve a Louis Vuitton másodvirágzásán át a budapesti ingatlanárak emelkedéséig, a kínai külpolitika bekeményedésétől kezdve az afrikai rinocéroszok levadászásán át Izland elturistasodásáig számtalan folyamatot és fejleményt befolyásolnak ennek a hamarosan európányira növekvő tömegnek az igényei.

A kínai középosztály természetesen önmagában is rendkívül tagolt. A városokat, ahol ez a réteg él, nem hivatalosan négy-hat különböző osztályba sorolják (az első osztályú városok az olyan globális megapoliszok, mint Peking és Sanghaj, a legalsóbb osztályba a helyi szempontból jelentős kisvárosok tartoznak – a „kis” természetesen kínai kontextusban értendő). Hogy valaki hányad osztályú városban él, az nagyban befolyásolja lehetőségeit, kilátásait. Emellett természetesen számít a képzettség, a foglalkoztató cég státusa, és persze mindenek-

előtt a személyes kapcsolatrendszer, amely a kínai társadalomban évezredek óta a legfontosabb erőforrás. Műveltségben is hatalmas különbségek vannak, egyaránt a középosztályhoz tartozik egy félanalfabéta újjgazdag építési vállalkozó és egy egyetemi professzor.

A kínai középosztály rendkívül ambiciózus. Mindenki szeretne feljebb jutni – magasabb osztályú városba költözni, tekintélyesebb egyetemre küldeni a gyereket, nagyobb presztízsű vállalatnál vagy intézménynél dolgozni, több pénzt keresni, több pénzt kereső házastársat találni, vagy ha ez nem megy, legalább divatosabb okostelefont és parfümöt venni. Ez magyarázza, hogy a világ luxustermék-fogyasztásának egyharmada a kínaiakhoz kötődik, ami egyes előrejelzések szerint a 2020-as évek közepére az 50 százalékot is elérheti.

Ez az állandó felfelé törekvés azzal jár, hogy a kínai társadalmat európai ésszel szinte felfoghatatlanul kíméletlen verseny jellemzi. Egy elit egyetemi helyre vagy jó állásra sok ezerszeres vagy tízezerszeres a túljelentkezés, egy-egy piaci részt vállalkozások százezrei akarnak betölteni. Folyton figyelni és hajtani kell, különben az ember alulmarad. *Jali*, vagyis nyomás – ez kínai ismerőseim egyik leggyakrabban használt szava. Ez a kényszerű verseny az élet minden területén megnyilvánul, a leglátványosabban a gyereknevelésben. A kínai kultúrában a tanulásnak, a tanult embernek hagyományosan óriási a presztízse, ez a mai világban úgy jelenik meg, hogy egy elit egyetemen szerzett diploma afféle belépőnek számít a jobb élethez. Ezért a kínai szülők – akiknek

a nyugdíjrendszer hiányosságai miatt az időskori jóléte is az (egyetlen) gyerek sikerén múlik – igyekeznek a lehető legtöbbet kihozni belőle. Ha valaki bekerül az elit bölcsődébe, onnan van esélye bejutni a menő óvodába; onnan talán mehet a nagy presztízsű általánosba, majd esetleg alsó és felső középiskolába; innen pedig, ha jól jön ki a lépés a központi felvételin, akár a hön áhított kiemelt egyetem is összejöhet. Ehhez persze kell a délutáni zongora-, angol- és sakkóra, az éjfélig tartó tanulás, és persze ingyenes intézmény egyik szinten se jöhet szóba. A középosztálybeli kínai gyerekeknek nemigen van gyerekkoruk, amiért a Kínában is egyre divatosabb pszichológia szerint később komoly árat fognak fizetni – mindenestre a központi felvétellel járó stressz okozta káros hatások kutatása már külön diszciplínának számít. Persze a másik oldalon a gyerekek mindent megkapnak, hogy a versenyben jól teljesítsenek: jár nekik a legújabb kütyü, a legjobb minőségű élelmiszer, a szűkös szabadidőben a legdrágább szórakozás. (Az alsóbb rétegek gyerekeinek meg azért nincs gyerekkoruk, mert korán dolgozni kezdenek.)

Öntudat és digitalizáció

A kínai középosztály rendkívül büszke. Ez vonatkozik saját teljesítményére, de az országéra is, ami megmagyarázza azt is, hogy országos ügyeket illetően miért nincs különösebb jele az elégedetlenségnek. Kína negyven éve szegény harmadik világbeli ország volt, ahol még a magas rangú vezetők sem éltek különösebben jól, legfeljebb nagyobb rizs- és étolajfejadagot kaptak. Ma a középosztály nem vagy alig él rossz-

szabban, mint a nyugati középrétegek, az ország globális nagyhatalom, Amerika versenytársa, s nem okoz neki különösebb problémát olimpiát rendezni, embert küldeni az úrbe vagy szegény afrikai országokat segíyezni. Mindezért a kínaiak keményen megdolgoztak, s ha nem is tartják tökéletesnek a politikai rendszerüket, azt azért észben tartják, hogy ez a rendszer lehetőséget teremt mind az egyén, mind az ország számára a folyamatos gyarapodásra. Az alku rá eső részét a vezetés betartja azzal, hogy biztosítja a kínaiaknak a vállalkozás, munkavállalás, utazás, tulajdonszerzés és fogyasztás szabadságát, s mindaddig a társadalom is tartja magát a kimondatlan megállapodáshoz, vagyis nem kérdőjelezi meg nyíltan és szervezeten a Kínai Kommunista Párt hatalmát. Sőt a párt a 2000-es évek elején meghirdetett „három képviselő” elv jegyében lehetővé teszi, hogy soraiiba tőkésék, vállalkozók is belépjenek. Ez biztosítja, hogy a döntéshozatalban a közép- és felső rétegek képviselői is részt vegyenek, vagyis a párt nem a vagyonosodó osztályok ellenében, hanem az ő érdekekben is politizál, sokszor éppen az adminisztratív úton is diszkriminált legalsóbb rétegek ellenében. A pártelitnek és a vele összefonódott középosztálynak közös érdeke, hogy a fejlődésből jórészt kimaradt százmilliók ne veszélyeztessék azt a stabilitást, amely a Kína sok ezer éves történetében példa nélkül álló jólét elérését lehetővé tette. Ennek köszönhető az is, hogy a középosztályosodás – több más ázsiai országgal ellentétben – Kínában nem járt együtt a demokratizálódás iránti igény megjelenésével.

A kínai középosztály büszkesége sokszor erőteljes – néha ijesztő – nacionalizmusba hajlik, s egyfajta túlérzékenység jellemzi minden olyan esetben, amely úgy értelmezhető, hogy külföldiek próbálnak beleszólni a kínaiak ügyeibe. A nyugati közvélemény számára meglepő módon a kínai középosztály nemzetközi vitákban, az országot érő kritikák vagy támadások esetén felsorakozik a pekingi kormány mögött, vagy éppen kifejezetten nyomást gyakorol a vezetésre, hogy az keményebben lépjen fel. Tibet vagy Tajvan hovatartozása a kínai lakosság – s azon belül a véleményét artikuláló középréteg – számára nem kérdés, s a vezetés nagyon is jól teszi, ha határozottan elfojtja az anyaország megosztására irányuló törekvéseket. A dalai láma nem népe szabadságáért békés eszközökkel küzdő bölcs szellemi vezető, hanem veszélyes szeparatista, akit Kína megcsonkítására és a kínai nemzet megalázására vágyó elvetemült külföldi erők támogatnak. A hszincsiangi ujguroknak átnevelő táborban a helyük, s érthetetlen, hogy a saját terrorizmusa ellen globális háborút indító Nyugat a kínai lépéseket miért nehezményezi oly álszent módon. A hongkongi tüntetők nem demokratikus jogaikért küzdő bátor fiatalok, hanem külföldi ügynökök által felbérelt vagy megtévesztett bajkeverők, akiknek célja Kína gyengítése. A dél-kínai-tengeri szigetek einstandolása jogos kínai igények érvényesítése – s az amerikaiaknak szerencsájuk van, hogy a kínai flotta ennyire visszafogottan viselkedik a térségben, s nem ló mindenre és mindenkire figyelemztetés nélkül. Felvethető, hogy ez a hozzáállás a hetven éve folyó

nacionalista propaganda hatása, de ez lényegtelen abból a szempontból, hogy a nemzeti szuverenitást és büszkeséget érintő ügyekben még a nyugatos és kritikus értelmiség jó része is – néhány, otthon hazaáru-lónak tartott disszidens kivételével – támogatja a pekingi kormányt. Ezzel mindenképpen számolnia kell annak, aki nyomásgyakorlással szeretné megváltoztatni a kínai vezetés viselkedését.

Mindezek mellett a kínai középosztály rendkívül nyitott. Kínát természetesen nagyban meghatározzák saját évezredes hagyományai, de a kínaiak lelkesen belevetették magukat a globalizációba, és az 1970-es évek végétől falnak mindent, ami külföldi és modern. Ez magas szinten a világirodalom kínaira fordításában, a legkülönbözőbb művészeti izmusok megismerésében, követésében és megújításában, a külvilág – elsősorban a Nyugat és Japán – aktív tanulmányozásában nyilvánul meg. Alacsony szinten pedig a McDonald's és a koreai popzene népszerűségében. A külföldi hatások befogadása mellett, amint lehetett, a kínaiak utazni kezdtek, s 2018-ban már 150 millió külföldi utazásra fizettek be – ezzel természetesen magasan Kína a világelső, és a belátható jövőben is két számjegyű éves növekedés várható. Itt nemcsak arról van szó, hogy a közösségi oldalakon jól dokumentált külföldi utazás ugyanolyan státusszimbólum, mint a drága autó vagy a dél-koreai plasztikai sebész által felújított feleség, hanem arról is, hogy a kínaiakat őszintén érdekli a külvilág, s szeretnének mind többet magukévá tenni azokból az élményekből, amelyekről sokáig el voltak zárva. Ugyanakkor

megnövekedett öntudatuknak köszönhetően mindenképp a legjobbat akarják, ami nem kevés konfliktust szül. Magyarországra e tömegnek természetesen csak egy töredéke jut el – a cikk elején említett családnak valószínűleg már megvolt Párizs, Róma, London és New York, s csak a sokadik körben fizettek be egy Bécs–Budapest–Prága körútra.

A kínai középosztály nagymértékben digitalizált. 2018-ban Kínában 829 millió internetfelhasználó volt, a középosztálynak gyakorlatilag a száz százaléka online éli élete számottevő részét. A nyugati híradások a kínai internettel kapcsolatban leginkább a cenzúrát emelik ki, de a tapasztalatok szerint a kínaiak a világhálót sokkal inkább lehetőségek végtelen tárházaként élik meg, ahol tarthatják a kapcsolatot ismerőseikkel, információkat szerezhetnek – bizonyos érzékeny témákat leszámítva – bármiről, vásárolhatnak, asztalt foglalhatnak, pénzt küldhetnek, filmeket nézhetnek, boltban fizethetnek stb. A kínai e-kereskedelem volumene a világon messze a legnagyobb, 2018-ban az online vásárlások ötven százaléka itt történt, a kínai középosztály világszerte a fogyasztás digitális alapokra helyezésében. A nyugati kritikákkal szemben azok az állami törekvések, amelyek az online tevékenység ellenőrzésére irányulnak, kifejezetten népszerűek Kínában, mert növelik az internetes tranzakciók biztonságát, és kiszűrik a csalókat.

Családtörténet

A hagyományos kínai ideál évezredek óta keresztül a nagycsalád volt, amelyben a sokgyerekes családok több generációja él egy fedél alatt, s a rokonság szoros kapcsolati hálót

alkot. A kínai nagycsaládot a modernizáció szétzúzta, vagy legalábbis jelentősen átalakította, a nagycsaládból kis család lett. Ehhez hozzájárult az 1970-es évek legvégén bevezetett születésszabályozási politika, amelynek értelmében a városi párok csak egy gyermeket vállalhattak, a vidékiek pedig egyet vagy – ha az első lány vagy fogyatékos lett – kettőt. Kérdéses, hogy a népességnövekedés megállításában a politikának vagy a középosztályosodásnak volt-e nagyobb szerepe (hasonló ütemű gazdasági fejlődés más országokban is a születésszám drasztikus csökkenésével járt, állami beavatkozás nélkül is), az mindenesetre tény, hogy a városi pároknak tipikusan legfeljebb egy gyerekük születik, s ezen az se változtatott, hogy 2016 óta a kvótát két gyerekre emelték. Mindez mélyreható változásokat hozott a kínai családokban. Az egyetlen gyerek minden erőforrást megkap a szülőktől és nagyszülőktől, hogy felnőtt korában helyt álljon a versenyben, ugyanakkor hatalmas nyomást is helyeznek rá, hogy teljesítsen. A kiemelt figyelem a lánygyereket is megilleti, ami a városi nők helyzetének jelentős javulásához vezetett, ma például a felsőoktatásban már több nő tanul, mint férfi – ez nagy eredmény egy olyan országban, ahol hagyományosan csak a férfiak tanulhattak.

A mennyiségiről a – kínai terminológia szerint – „minőségi” szemléletre való átállás a gyerekvállalásban a nők egészségi helyzetének javulásához, rendszeres szűrővizsgálatokhoz, jobb ellátáshoz vezetett. Miközben a foglalkoztatás piaci alapokra helyezése és a magánszféra térnyerése rontott a nők munkaerőpiaci hely-

zetén – hiszen a foglalkoztató, ha szabadon dönthet, inkább nem vesz fel szülőképes korú nőt –, a kilátás, hogy a nő a pályája során csak egy gyerekszülés erejéig fogja otthagyni a munkát, ezt a problémát enyhítette. Emiatt a gyerekkvóta néhány évvel ezelőtti kétfőre emelése a fiatal nők körében érezhető aggodalmat szült, mert rontja elhelyezkedési esélyeiket. A nők helyzete összességében javult az elmúlt évtizedekben, de a városi és vidéki nők között még mindig hatalmas különbségek vannak. Míg a jól képzett városi nők szabadon építhetik karrierjüket, válászhatnak párt, vagy dönthetnek a szingli életforma mellett, fogyaszthatnak és utazhatnak, vidéken nem ritka a szülők által elrendezett házasság és a nőkereskedelem sem.

A hagyományos család átalakulásához nagymértékben hozzájárult a megnövekedett mobilitás és az urbanizáció. A régi Kínában a birodalmi adminisztráció működtetőin kívül az emberek jellemzően ott éltek le az életüket, ahol születtek, családtagjaik, rokonaik közelében, sokszor velük közös háztartásban. Ez már az 1950-es évek nagy mozgalmi idején kezdett megváltozni, de a reformok során a kínai társadalom még mozgékonyabbá vált, s ma már százmilliók élnek távol szülőhelyüktől és rokonságuktól. Ezt a problémát fokozza, hogy a magas ingatlanárak miatt nagy méretű városi lakáshoz jutni szinte lehetetlen, így a városba költöző aktív korúak nem tudják magukhoz venni szüleiket, akiknek eltartásáról mind a konfuciánus hagyomány, mind a vonatkozó törvények értelmében gondoskodniuk kell.

Az internet ugyanakkor új lehetőségeket teremt a hagyományos kínai

családi kapcsolatok fenntartására, sőt globális hálózatok kialakulását is lehetővé teszi, hiszen a rokonok könnyedén tartják a kapcsolatot, bárhol legyenek is. Mint Kínában szinte minden, a család is átmeneti állapotban van, s még nem tudni, hogy az utóbbi évtizedekben elindult individualizáció végletesen meggyengíti-e a kínai család évezredek intézményét. Sok jel mutat arra, hogy megváltozott formában a család túléli a változásokat, részben éppen a modern technológiáknak köszönhetően.

Járom az utam

Ez a cikk viszonylag gyorsan elkészült, de abban biztos vagyok, hogy mire a végére jutottam, az elején említett család már egy másik európai fővárosban próbálgatja az ottani közlekedési eszközöket, vagy hazatért Kínába – a papa, mama, nagybácsi, nagynéni nagy valószínűséggel késő estig dolgozik, a gyerek meg iskolában vagy matekszakkörön ül. Feltehetőleg nem biciklivel járnak, hanem kocsival, s talán a jövőre esedékes dél-amerikai útjukat tervezik. A Machu Picchu is látni kell. Ők már világpolgárok, egy új korszak, a kínai színezetű globalizáció képviselői. Szeretnének úgy élni, ahogy az amerikaiak, mögöttük pedig ott van még egymilliárd ember, aki szeretne úgy élni, mint ők.

A probléma az, hogy ha ezek az ambíciók beteljesülnek, az világkatasztrófát jelent, hiszen a bolygó nem bír el ennyi új autót, légkondicionálót, hűsevőt és turistát. Azt a fejlődési mintázatot, amelyet az amerikaiak, európaiak, japánok követtek, a kínaiak nem vehetik át, mert abba ők is belehalnának, új utat kell tehát találniuk, amivel a vezetés pró-

bálikozik is, de egyelőre nem sikerült a jobb életet és a fenntarthatóságot összeegyeztetni. A jövő nagy kérdése, hogy találnak-e megoldást.

Mindenesetre a kínai társadalom átalakulása folytatódik, a következő néhány évtizedben még több százmillióval növekedni fog a városi lakosság és a középosztály, a lakosság előregedése által is kényszerítve gőzerővel zajlik a digitalizáció és a robotizáció, teljes iparágak és életformák szűnnek meg, hogy he-

lyettük újak jöjjenek létre. Arról senkinek sincs elképzelése, hogy mi történne egy súlyosabb politikai vagy gazdasági válság esetén, aminek a lehetőségét nem lehet teljesen kizárni. Egy dolog biztos: Kína eddig is olyan utat járt be, amelyre semmiféle történelmi precedens nem volt, s ezután sem fog külső mintát követni – a kínai társadalom nem fog amerikanizálódni vagy westernizálódni, s ez a politikai rendszertől sem várható. Kína Kína marad.

